

**АКТУАЛЬНІ
ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 р., м. Одеса

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE INSTITUTION "SOUTH UKRAINIAN NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER K.D. USHYNKY"
MOLDOVA STATE UNIVERSITY
UNIVERSITY OF THE NATIONAL EDUCATION COMMISSION, KRAKOW
VILNIUS UNIVERSITY
JOHNS HOPKINS UNIVERSITY
ODESA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
KHARKIV NATIONAL PEDAGOGICAL
UNIVERSITY NAMED AFTER H. S. SKOVORODA
CLASSICAL PRIVATE UNIVERSITY
VASYL' STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY**

**ACTUAL PROBLEMS
OF PRACTICAL PSYCHOLOGY**

Collection of scientific works
International Scientific and Practical Internet Conference

May 16, 2025

Odesa – 2025

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ КОМІСІЇ НАРОДНОЇ ОСВІТИ В КРАКОВІ
ВІЛЬНЮСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УНІВЕРСИТЕТ ДЖОНСА ГОПКІНСА
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць
Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

16 травня 2025 року

Одеса – 2025

UDK 001+159.9 (063)
ВВК 72+88.4

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ	
Бойків А. С.	317
МОДЕЛЬ ОПИТУВАННЯ ПРО ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН «ТРИ ЦЕНТРИ ЛЮДИНИ» В ПРОЦЕСІ ПСИХОРЕАБІЛІТАЦІЇ УЧАСНИКІВ/УЧАСНИЦЬ БОЙОВИХ ДІЙ	
Борисова О.О.	321
ОСОБЛИВОСТІ РАННІХ СЕКСУАЛЬНИХ СТОСУНКІВ У СТАРШОМУ ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	
Панченко М. О., Денисенко А.О.	324
ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ САМОРЕГУЛЯЦІЇ ТА ТРИВОЖНОСТІ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	
Набока О. О.	327

Секція V.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА, УЧИТЕЛЯ І БАТЬКІВ.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ	
Багулова В., Оверчук В.	330
РОЛЬ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ НЕГАТИВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ	
Бичко К.А., Таран О.П.	336
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПІДЛІТКІВ У СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ	
Гончаренко І. О., Макаренко Н. М.	339
БАТЬКІВСЬКА ЛЮБОВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВЗАЄМИНИ	
Калюжна П.І., Денисенко А.О.	341
РЕАКЦІЯ НА ВАЖКИЙ СТРЕС І ПОРУШЕННЯ АДАПТАЦІЇ У ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ	
Кириченко В. А., Мітіна С. В.	344
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ТА ПРОЯВІВ СХИЛЬНОСТІ ДО БРЕХНІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	
Ліпецька Л.О.	346
ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ І ТРИВОЖНОСТІ У СТУДЕНТІВ ПЕРШОКУРСНИКІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ЧАСУ	
Панасюгіна В., Оверчук В.	351
ВПЛИВ ДИТЯЧОЇ ПСИХОТРАВМИ НА ФОРМУВАННЯ ДИСФУНКЦІЙНИХ МІЖСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ	
Пестерева К.С., Чугуєва І.Є.	357
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АВА-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З РАС	
Погрібний Г.С., Грек О.М.	359

Секція V.
**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ – ВЗАЄМОДІЯ ПСИХОЛОГА, УЧИТЕЛЯ І
БАТЬКІВ**

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОЯВУ КОНФЛІКТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Багулова В., Оверчук В.

*Донецького національного університету
імені Василя Стуса*

Актуальність теми: проблема конфліктної поведінки підлітків є однією з найгостріших у сучасному українському суспільстві, особливо в умовах війни, нестабільності та цифрових викликів. Підлітковий вік сам по собі є сензитивним періодом [5], що супроводжується глибокими психофізіологічними та соціальними трансформаціями [6], які можуть підвищувати конфліктність. Актуальним є дослідження саме психологічних чинників, що обумовлюють конфліктну поведінку підлітків, задля створення ефективних профілактичних та корекційних програм, особливо в умовах війни, нестабільності та цифрових викликів, які можуть виступати як додаткові стресори, впливаючи на емоційну регуляцію та соціальну адаптацію підлітків, тим самим підвищуючи ризик виникнення конфліктних ситуацій.

Мета дослідження: виявити та проаналізувати психологічні чинники, що впливають на рівень конфліктності у підлітковому віці.

Аналіз психологічних особливостей підліткового віку показав, що цей період характеризується емоційною нестабільністю, підвищеною чутливістю до соціальних впливів, пошуком ідентичності, прагненням до самостійності, що створює сприятливі умови для виникнення конфліктної поведінки. розглянуто та систематизовано основні психологічні чинники конфліктності підлітків, серед яких виділено індивідуально-психологічні (темперамент, рівень саморегуляції, імпульсивність), соціально-психологічні (особливості взаємодії з однолітками, сімейна атмосфера, соціальне середовище), когнітивні (сприйняття конфліктних ситуацій, стратегія поведінки у конфліктах) та емоційні (рівень тривожності, емоційна регуляція, фрустрація). Вплив цих чинників на формування та прояви конфліктної поведінки підлітків може бути пояснений в рамках різних психологічних теорій. Наприклад, теорія соціального наочіння Альберта Бандури наголошує на ролі спостереження та імітації агресивних моделей поведінки в соціальному середовищі. Теорії розвитку особистості, такі як теорія Еріка Еріксона, вказують на кризу ідентичності в підлітковому віці як джерело внутрішніх та міжособистісних конфліктів. Когнітивні теорії, своєю чергою, розглядають особливості мислення та сприйняття соціальних ситуацій підлітками, що впливає на вибір стратегій поведінки у конфліктах.

Таким чином, проведений теоретичний аналіз підтверджує необхідність подальшого емпіричного дослідження психологічних чинників конфліктності підлітків, що дозволить виявити специфічні механізми її прояву та можливі шляхи корекції.

Методика та організація дослідження.

У дослідженні взяли участь 48 підлітків (14–17 років) з м. Вінниця. Для діагностики основних психологічних чинників прояву конфліктності у підлітковому віці, виявлених у процесі теоретичного аналізу, було обрано комплекс психодіагностичних методик. Ці методики дозволяють оцінити як загальний рівень конфліктності та схильність до певних реакцій у конфліктних ситуаціях, так і індивідуально-типологічні особливості, емоційну сферу та прояви агресивності/ворожості, що можуть виступати як чинники конфліктної поведінки. Зокрема, методика «Самооцінка конфліктності» С.М. Ємельянова була використана для оцінки усвідомлюваного рівня власної конфліктності; Особистісний опитувальник Г. Айзенка (EPQ) – для діагностики основних типів темпераменту та властивостей нервової системи, які є індивідуально-психологічними чинниками, що впливають на динаміку поведінки, включно з конфліктною; Шкала тривожності Дж. Тейлора (адаптація В.Г. Норакідзе) – для вивчення рівня тривожності як одного з ключових емоційних чинників конфліктності; Опитувальник ворожості Басса-Даркі – для аналізу різних форм агресії та ворожості (фізична, вербальна, непрямая агресія, негативізм, роздратування, підозрілість, почуття образи, почуття провини), які є безпосередніми проявами та чинниками конфліктної взаємодії; а Методика «Експрес-діагностика схильності до зниженого настрою» В.В. Бойка – для оцінки емоційного стану та схильності до негативного афекту, що також може посилювати конфліктність. Застосовано кореляційний і регресійний аналіз для встановлення статистичних зв'язків між змінними.

Результати дослідження.

Так, за результатами методики «Самооцінка конфліктності» С.М.Ємельянова було визначено, що 30% респондентів мають нижчий за середній рівень конфліктності, 17% відносяться до представників середнього рівня, 30% – до рівня вище середнього, та 22% мають високий рівень вираження конфліктності. Низький рівень конфліктності серед сучасних підлітків становить лише 1%. Кількісні показники отриманих результатів подано на рисунку 2.2.1.

Рис. 2.2.1. Відсотковий розподіл рівнів конфліктності підлітків за результатами методики «Самооцінка конфліктності» С. М. Ємельянова

У той же час, за методикою «Особистісний опитувальник» Г. Айзенка нами були отримані наступні дані щодо розподілу типів темпераменту серед респондентів: у 30% респондентів було визначено холеричний тип темпераменту, у той час як 40% відносяться до сангвінічного типу, 20% – до флегматичного, та лише 10% підлітків мають виражений меланхолічний тип темпераменту. Кількісні показники отриманих результатів подано на таблиці 2.2.1.

Таблиця 2.2.1

Кількісні показники розподілу типів темпераменту серед підлітків за результатами «Особистісного опитувальника» Г. Айзенка

Типи темпераменту			
Холерик	Сангвінік	Флегматик	Меланхолік
30%	40%	20%	10%

За особистісною шкалою прояву тривоги Дж. Тейлора, в адаптації В. Г. Норакідзе нами були отримані наступні результати: так, 25% сучасних підлітків мають дуже високий рівень вираження тривожності, у той час як 35% мають високий рівень, 25% – середній рівень та лише 15% респондентів мають нижчий за середній рівень вираження тривожності. Низький рівень тривожності серед сучасних підлітків не було виявлено взагалі. Кількісні показники отриманих результатів подано на рисунку 2.2.2.

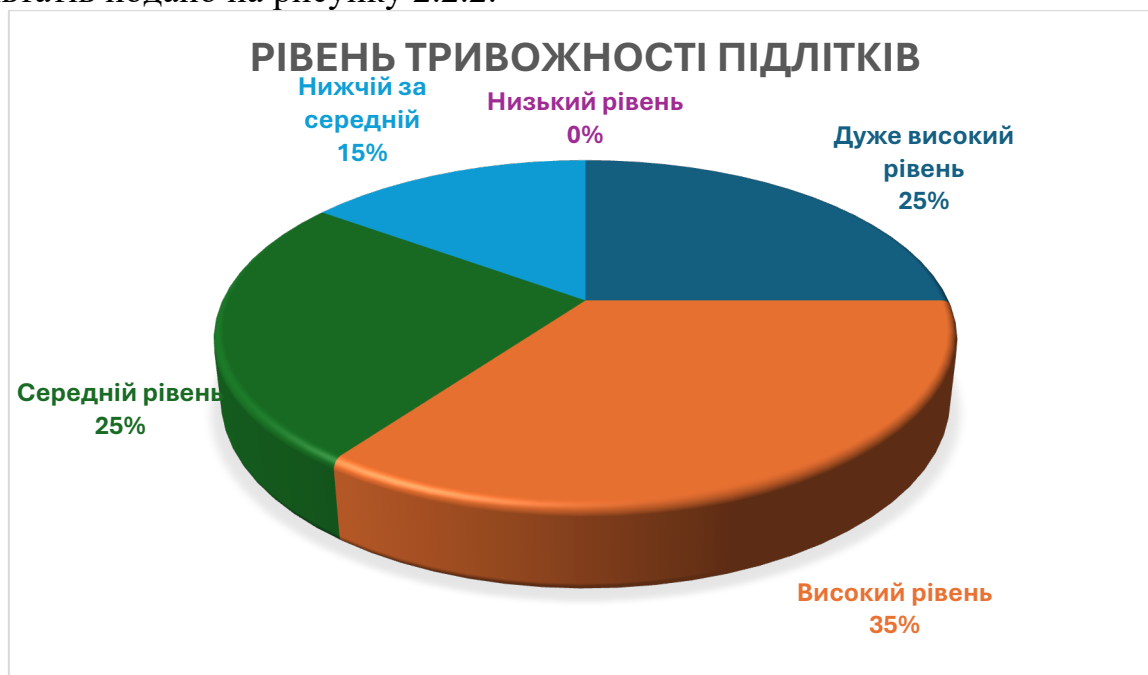

Рис. 2.2.2. Відсотковий розподіл рівнів тривожності підлітків за результатами особистісної шкали прояву тривоги Дж. Тейлора, в адаптації В. Г. Норакідзе

За «Опитувальником ворожості» Басса-Даркі нами були отримані такі результати: за шкалою «фізична агресія» 15% мають дуже високий рівень фізичної агресії, 30% – високий; 15% – вищий за середній рівень; 22% – середній та 18% респондентів мають низький рівень фізичної агресії.

При цьому було виявлено, що 15% респондентів мають дуже високий показник вербальної агресії, 33% – високий; 20% – вищий за середній рівень; 6% – середній та 26% респондентів мають низький рівень вербальної агресії.

За шкалою «негативізм» 7% підлітків отримали дуже високий рівень даної характеристики, 10% – високий; 42% – вищий за середній рівень; 25% – середній та 16% респондентів мають низький рівень негативізму.

Було виявлено, що 7% респондентів мають дуже високий показник за шкалою «почуття провини», 17% – високий; 21% – вищий за середній рівень; 40% – середній та 15% респондентів мають низький рівень почуття провини.

За шкалою «непряма агресія» у 25% підлітків було виявлено дуже високий рівень даної характеристики, 20% – високий; 15% – вищий за середній рівень; 22% – середній, та 18% респондентів, що мають низький рівень непрямой агресії.

Було виявлено, що 20% респондентів мають дуже високий показник за шкалою «роздратування», 20% – високий рівень; 20% – вищий за середній рівень; 25% – середній та 15% респондентів мають низький рівень вираження роздратування.

При цьому було виявлено, що 15% респондентів мають дуже високий рівень вираження підозрливості, у той час як 20% мають високий рівень; 30% – вищий за середній рівень; 15% – середній та 20% респондентів мають низький рівень вираження підозрливості.

За шкалою «почуття образи» були отримані такі результати: 10% підлітків мають дуже високий рівень даної характеристики, 30% – високий; 25% – вищий за середній рівень; 15% – середній та 20% респондентів мають низький рівень вираження образи.

У той же час за шкалою «агресивність» було визначено, що у 17% досліджуваних наявний дуже високий рівень вираження агресивності, поки 20% мають високий; 16% – вищий за середній рівень; 30% – середній та 17% респондентів мають низький рівень вираження агресивності.

За шкалою «ворожість» 9% підлітків отримали дуже високий рівень даної характеристики, 26% – високий; 22% – вищий за середній рівень; 17% – середній та 26% респондентів мають низький рівень ворожості. Кількісні показники отриманих результатів подано на таблиці 2.2.2.

Таблиця 2.2.2

Кількісні показники розподілу даних за шкалами «Опитувальника ворожості»
Басса-Даркі серед підлітків

Назви шкал	Рівні вираженості характеристик				
	Дуже високий рівень	Високий рівень	Вищий за середній рівень	Середній рівень	Низький рівень
Фізична агресія	15%	30%	15%	22%	18%
Вербальна агресія	15%	33%	20%	6%	26%

Негативізм	7%	10%	42%	25%	16%
Почуття провини	7%	17%	21%	40%	15%
Непряма агресія	25%	20%	15%	22%	18%
Роздратування	20%	20%	20%	25%	15%
Підозрілість	15%	20%	30%	15%	20%
Почуття образи	10%	30%	25%	15%	20%
Агресивність	17%	20%	16%	30%	17%
Ворожість	9%	26%	22%	17%	26%

Так, за результатами методики «Експрес-діагностики схильності до зниженого настрою» В. В. Бойко було визначено, що 25% респондентів мають високий рівень схильності до зниженого настрою, у 40% дана особливість проявляється на середньому рівні та у 35% було діагностовано низький рівень схильності до зниженого настрою. Кількісні показники отриманих результатів подано на рисунку 2.2.3.

Рис. 2.2.3. Відсотковий розподіл рівнів схильності до зниженого настрою підлітків за результатами «Експрес-діагностики схильності до зниженого настрою» В. В. Бойко

Для всебічного аналізу отриманих емпіричних даних, порівняння результатів, отриманих за допомогою різних методик, та для перевірки гіпотези щодо впливу психологічних чинників на прояви конфліктності підлітків, було застосовано методи математичної статистики, зокрема кореляційний та множинний лінійний регресійний аналіз.

Спочатку за допомогою критерію кореляції Пірсона було досліджено зв'язки між виявленими психологічними чинниками та загальним рівнем конфліктності підлітків. За результатами кореляційного аналізу було виявлено статистично значущі прямі кореляційні зв'язки на рівні $p \leq 0,01$. Це свідчить про те, що зі зростанням інтенсивності певних психологічних характеристик підвищується і рівень конфліктності. Зокрема, значущі позитивні кореляції встановлено між конфліктністю та такими чинниками, як тривожність (за шкалою Дж. Тейлора), загальна агресивність та ворожість (за "Опитувальником ворожості" Басса-Даркі), а також схильність до зниженого настрою/негативного афекту (за методикою В.В. Бойка). Певні типи темпераменту за опитувальником Г. Айзенка, зокрема, холеричний, сангвінічний, флегматичний та меланхолічний, також показали значущі зв'язки з рівнем конфліктності. Отримані результати кореляційного аналізу підтверджують наявність взаємозв'язку між досліджуваними психологічними особливостями та схильністю до конфліктної поведінки у підлітків.

Далі було проведено множинний лінійний регресійний аналіз з метою визначення прогностичної цінності досліджуваних психологічних чинників щодо рівня конфліктності підлітків. У цій моделі залежною змінною виступав рівень конфліктності, а незалежними змінними – сукупність виявлених психологічних чинників. Результати регресійного аналізу підтвердили, що обрані психологічні чинники статистично значуще пояснюють дисперсію рівня конфліктності та мають прогностичну цінність ($p < 0,01$). Найбільш значущими предикторами рівня конфліктності у підлітків виявились: тривожність, агресивність, схильність до негативного афекту, а також певні характеристики темпераменту. Параметри регресійної моделі засвідчили внесок кожного значущого предиктора у прогнозування рівня конфліктності.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що психологічні чинники конфліктності у підлітковому віці мають складний, комплексний характер. Виявлено, що ці чинники охоплюють як індивідуально-типологічні особливості, так і емоційно-афективні прояви [1]. Діагностика зазначених чинників є важливою для ідентифікації підлітків у "групах ризику" та подальшої адаптації превентивних і психопрофілактичних заходів. Практична значущість отриманих результатів полягає у можливості розробки науково обґрунтованих рекомендацій для фахівців (батьків, педагогів, шкільних психологів) з метою ефективного впливу на рівень конфліктності та її зниження в підлітковому середовищі [3].

Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі передбачають розширення вибірки досліджуваних осіб для підвищення репрезентативності результатів. Важливим є також поглиблене вивчення впливу соціального контексту, включаючи особливості сімейного виховання, взаємодії в освітньому середовищі та вплив медіа, на формування та прояви конфліктної поведінки підлітків. Окремим перспективним напрямом є розробка та апробація комплексних корекційних та розвивальних програм, спрямованих на зниження

рівня конфліктності та формування конструктивних стратегій поведінки у підлітків.

Література:

1. Дьяченко М. І., Кандибович Л. А. Психологія конфлікту: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 212 с.
2. Крайлюк О. М. Психологія підлітка: теорія і практика. Київ: Академвидав, 2017. 256 с.
3. Стюарт Дж. Мистецтво комунікації. Як встановлювати контакти, слухати і розуміти. Харків: Віват, 2018. 320 с.
4. Бар-Он Р. Емоційний інтелект: теорія, оцінка, розвиток. Журнал прикладної психології. 2006. №4. С. 40–52.
5. Еріксон Е. Ідентичність: юність і криза. Київ: Основи, 2002. 272 с.
6. Елкінд Д. Егоцентризм у підлітковому віці. Психологія розвитку. 2005. №2. С. 13–21.
7. Козак О. М. Агресивність та її прояви у підлітків. Психологія і суспільство. 2021. №1. С. 56–63.
8. Taylor J.A. A personality scale of manifest anxiety. Journal of Abnormal and Social Psychology. 1953. 48(2). P. 285–290.
9. Eysenck H.J. Dimensions of Personality. London: Routledge & Kegan Paul, 1947.
10. Buss A.H., Durkee A. An inventory for assessing different kinds of hostility. Journal of Consulting Psychology. 1957. 21(4). P. 343–349.

РОЛЬ ЕКЗОГЕННИХ ФАКТОРІВ У ФОРМУВАННІ НЕГАТИВНОГО ДИТЯЧОГО ДОСВІДУ

Бичко К.А., Таран О.П.

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Проблема впливу екзогенних факторів та їх роль на формування негативного дитячого досвіду, набула особливої актуальності в останні роки. Одним із найбільш проблемних подій, що значно підсилило її актуальність, стало повномасштабне вторгнення, що спричинило переживання дорослими та дітьми в Україні хронічного стресом, втратою відчуття безпеки, порушенням родинних взаємозв'язків.

Так, з огляду на дослідження (Karatzias et al., 2023), проведеного на вибірці 2004 дорослих в Україні влітку 2022 року, виявило актуалізацію проблеми психічного здоров'я через високий рівень травматизації, що зумовлена війною [7]. Також, E. Pfeiffer, M. Garbade, C. Sachser вказують, що українські діти та підлітки відмічають велику кількість травматичних подій і симптомів, пов'язаних з травмою, що може мати довготривалий негативний вплив на їхній соціально-емоційний розвиток та якість життя [8].

Дослідники зазначають, що діти та підлітки, через перебування на критично важливому етапі свого розвитку є вразливими до виникнення травматичних переживань та як наслідок формування психічних розладів. Саме тому значну роль відіграє підтримка з боку батьків або опікунів, які мають сприяти психологічному відновленню дитини. Своєчасне задоволення потреб молодого покоління у сфері ментального здоров'я має бути визначене головним пріоритетом, щодо зменшення загального рівня психічних розладів серед населення в майбутньому [6].